

דְּרִישׁוֹנֵי

פרשת תרומה, תש"פ, מספר 1358

מהו זר?

רענן אייכלר

לרוב, וגם על ידי תרגום השבעים עצמו, במובן של טווייה.³

2. **עקילס** (מתרגם מתקופת חז"ל שעיבד את תרגום השבעים) תרגם את המילה כשפה. נראה כי זהו ניחוש על סמך ההקשר המייד.

3. התנא ר' שמעון בר יוחאי (ובעקבותיו רש"י), תרגום נאופיטי, תרגום הקטעים V, הפשיטתא, הוולגטה והתרגום השומרוני לתורה פירשו כולם את המילה ככתר. פירוש זה נובע בבירור מההנחה, שהמילה "זר" קשורה למילה המקראית "נזר". נראה שהבנה זו עומדת גם ביסוד שתי דרשות של האמורא ר' יוחנן.⁴

4. במילון המקראי HALOT, המילה מוגדרת כ"מסגרת, גבול" ונגזרת מהמילה האכדית zirru, שמשמעותה "גדר קנים". החוקר יהושע מאיר גרינץ הציע למילה הגדרה כללית דומה, אך קישר אותה עם המילה המצרית dr, ששתיים מהמשמעויות שלה הן "גבול" ו"חומה מקיפה".⁵

5. משה דוד קאסוטו טען שהזר של הארון הוא "קישוט בצורת זר פרחים או עלים, הנתון סביב סביב על ארבעת צדי הארון מבחוץ, באמצע גבהו, והמקביל בצורתו לקישוט דומה שיעשה על השולחן ועל מסגרתו ועל מזבח הקטורת".⁶ למרבה הצער, הוא לא הסביר כיצד הגיע למסקנה זו.

בפרשתנו ובפרשות הבאות נאמר על שלושה מכלי המשכן העיקריים שיש להם "זר".

על ארון העדות נאמר: "וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב" (שמ' כה:יא = לז:ב). לשולחן הפנים יש שני זרים: "וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב. וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זָר זָהָב לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב" (שמ' כה:כד-כה = לז:יא-יב). גם למזבח הקטורת יש זר: "וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר אֶת גָּגוֹ וְאֶת קִירָתוֹ סָבִיב וְאֶת קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב. וְשָׂתִי טַבַּעַת זָהָב תַּעֲשֶׂה לוֹ מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שְׁתֵּי צְלַעָתָיו תַּעֲשֶׂה עַל שְׁנֵי צַדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֹתוֹ בְּהֶמָּה" (שמ' ל:ג-ד = לז:כו-כז).

מהו "זר"?¹ השלב הראשון בקביעת פירושה של מילה מקראית הוא בדיקת כל ההקשרים שבהם היא מופיעה, אלא שמילה זו אינה מופיעה בשום מקום במקרא מלבד בפסוקים הנזכרים. השלב השני, בדרך כלל, הוא עיון בגיזרון המילה, ונראה שכך עשו פרשנים ומתרגמים רבים, מימי קדם ועד ימינו, שהציעו מגוון פירושים.

1. **תרגום השבעים** והספר החיצוני **איגרת אריסטיאס** תרגמו את המילה "זר" כ**עיסור קלוע**, כלומר, **תשליב**.² מסתבר שהם קישרו אותה עם המילה המקראית "מְשָׁזָר", המופיעה בפרקי המשכן בלבד והמתפרשת

3 ייתכן שחשיבה דומה נמצאת ביסוד השימוש הרווח במילה "זר" בעברית החדשה, במשמעות טבעת פרחים קלועה.

4 ר' שמעון בר יוחאי בשמות רבה לד, ב; רש"י על שמות כה:יא; התרגומים על הפסוקים שנמנו; ר' יוחנן בבבלי יומא עב ע"ב.

5 י"מ גרינץ, "מונחים קדומים ב'תורת כהנים'", **לשוננו** לט (תשל"ה), 20-5, 163-181, מ (תשל"ו) 32-5, כאן לט 17.

6 מ"ד קאסוטו, **פירוש על ספר שמות**, ירושלים תשמ"ח, עמ' 228.

* ד"ר רענן אייכלר, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

1 על נושא זה, בפירוט רב יותר, ראו מאמרי: R. Eichler, "The Meaning of zer", *Vetus Testamentum* 64/2 (2014), pp. 196-210.

2 תרגום השבעים על הפסוקים שנמנו; איגרת אריסטיאס 82-51, מצוטט בתוך יוספוס פלביוס, **קדמוניות היהודים** יב, 84-60.

הזר. אפשר אפוא לקבוע הגדרה למילה "זר", בלי לפתור את שאלת הגיזרון שלה.

תמונה 2⁸

תמונה 1⁷

תמונה 4¹⁰

תמונה 3⁹

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

- 7 תיבה מקבר תות-ענח-אמון. התמונה באדיבות מכון גריפית', אוניברסיטת אוקספורד (<http://www.griffith.ox.ac.uk/gri/carter/032-p1557.html>).
- 8 שולחן מהעיר תבאי, מוזיאון ברוקלין. התמונה באדיבות מוזיאון ברוקלין (<https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3949>), (<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0>).
- 9 מזבח קטורת ממגידו, מוזיאון ישראל, ירושלים. התמונה צולמה על ידי המחבר בעזרת מוזיאון ישראל, ירושלים.
- 10 תיבת אובסידיאן מהעיר גבל, המוזיאון הלאומי בביירות. התמונה באדיבות www.meretsegerbooks.com/gallery/48/treasures-of-byblos/.

סקירת הפרשנות שלעיל מלמדת שעיון אטימולוגי לא הצליח להביא למציאת זיהוי משכנע של הזר. אך במקרה שלנו יש אפשרות שלישית: לחפש בתרבות החומרית של המזרח הקדום מרכיבים החולקים את המאפיינים של הזר.

הפסוקים שלעיל מגלים שלושה מאפיינים של הזר: א. הוא יכול לעטר ארון (תיבה), שולחן ומזבח קטורת העשויים עץ. ב. הוא מקיף את החפץ שאותו הוא מעטר. ג. הוא יכול להיות עשוי מזהב.

נראה שבמזרח הקדום יש מרכיב אחד בלבד החולק את שלושת המאפיינים האלה, והוא העיטור שנקרא באנגלית *cavetto cornice* ושאפשר לכנותו בעברית "כרכוב קעור". זהו עיצוב בעל צדודית בצורת רבע מעגל, המקיף את ראשו של חפץ או של מבנה. עיטור זה היה מרכיב נפוץ בארכיטקטורה ובאומנויות במצרים העתיקה. הכרכוב הקעור מופיע לעיתים קרובות על תיבות עץ מאמצע האלף השלישי לפנה"ס ואילך. דוגמה מעניינת לכך היא תיבה מקבר תות-ענח-אמון, מהמאה ה-17 לפנה"ס, שיש לה תכונות אחרות המזכירות את ארון העדות בתורה (תמונה 1). כרכובים קעורים עיטרו גם שולחנות עץ במצרים הקדומה. ציורים של שולחנות המקושטים בהם מופיעים כבר באלף השלישי לפנה"ס, ונמצאו שני שולחנות שכאלה מאמצע האלף הראשון (תמונה 2).

מזבחות קטורת עשויים עץ לא היו מצויים במצרים, ואינני יודע על קיומן של דוגמאות לחפצים שכאלה ממקומות אחרים במזרח הקדום. עם זאת, רבים ממזבחות הקטורת העשויים אבן מונוליתית מישראל הקדומה התהדרו בכרכובים. במזבחות העשויים בקפידה רבה, כמו מזבח שנמצא במגידו מהמאה ה-17 לפנה"ס, ניכר שהכרכוב הוא קעור (תמונה 3).

כמו הזר בתורה, הכרכוב הקעור אף הוא יכול להיות עשוי זהב. דוגמה יפהפייה לכך נמצאת על תיבת אובסידיאן מהעיר גבל בלבנון, מהמאה ה-17 לפנה"ס (תמונה 4).

לסיכום, הכרכוב הקעור דומה בכל מאפייניו לזר, ונראה שמבחינה זו הוא מרכיב ייחודי בתרבות החומרית של המזרח הקדום. הגיוני להסיק מכך שהכרכוב הקעור הוא